24.11.2025 YVV/2350/2025

Lapin hyvinvointialue
Saamelaiskäräjät

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kannanotto saamenkielisten sotepalveluiden turvaamisesta

Lapin hyvinvointialue suunnittelee säästötoimena muutoksia palveluverkostoon. Saamelaiskäräjät sekä Enontekiön, Inarin, Muonion ja Utsjoen kunnat ovat ilmaisseet huolensa suunniteltujen muutosten vaikutuksista alueella asuvien turvallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen[1]. Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävänä on valvoa yhdenvertaisuuslain noudattamista ja edistää yhdenvertaisuuden toteutumista muun muassa kielen ja alkuperän nojalla. Tämän vuoksi valtuutetun kannanotto käsittelee saamenkielisten palveluiden yhdenvertaista toteutumista.

Muutoksista Ivalon ympärivuorokautisen päivystyksen ja Muonion vuodeosaston lakkauttamisella voi olla kielteisiä vaikutuksia saamenkielisten palveluiden yhdenvertaiseen saatavuuteen. Palveluiden saatavuudessa on jo nyt ongelmia, joita yhdenvertaisuusvaltuutettu parhaillaan selvittää. Säästötoimien kohdentamisessa tulee arvioida huolellisesti niiden vaikutukset eri väestöryhmiin, Lapin hyvinvointialueella erityisesti saamelaisten oikeuksiin. Säästötoimilla ei tule heikentää entisestään saamenkielisten palveluidensaatavuutta. Saamenkielisten palveluiden heikennyksillä on kielteisiä vaikutuksia myös laajemmin saamelaisten mahdollisuuksiin ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

Suomi on sitoutunut turvaamaan saamelaisten sosiaali- ja terveyspalvelut useilla kansainvälisillä ihmisoikeussopimuksilla ja julistuksilla. YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan julistuksen 24 artiklan mukaan ”alkuperäiskansoihin kuuluvilla yksilöillä on myös syrjimätön oikeus saada kaikkia sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluja”. Vahvemman kansainvälisen sitoumuksen saamenkielisten sote-palveluiden turvaamiseen Suomi on tehnyt ratifioimalla alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan. Viimeisissä (2024) suosituksissaan

[1] ”Kannanotto: Enontekiön, Inarin, Muonion ja Utsjoen kunnat sekä Saamelaiskäräjät huolissaan Laphan säästötoimien vaikutuksista alueen turvallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen”, julkaistu 18.11.2025.

sopimuksen täytäntöönpanosta Euroopan neuvoston ministerikomitea suosittelee, että Suomen valtio kiireellisesti ”ryhtyy lisätoimiin varmistaakseen, että inarinsaamea, pohjoissaamea, koltansaamea ja ruotsia käytetään tehokkaasti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa”[2].

Laki sotepalveluiden järjestämisestä turvaa asiakkaalle oikeuden asioida saamen kielellä. Lain sanamuoto mahdollistaa saamenkielisen palvelun järjestämisen tulkkauksen avulla. Lähtökohtana tulisi kuitenkin olla palvelun saaminen omalla kielellä ilman tulkin välitystä. Erityisesti kun kyse on esimerkiksi lasten, vanhusten, muistisairaiden tai joidenkin vammaisten henkilöiden palveluista, on kyseenalaista, voidaanko palvelua tarjota yhdenvertaisesti tulkin välityksellä. Mikäli saamenkielinen henkilö joutuu saamenkielisten palveluiden puutteen vuoksi epäedulliseen asemaan, kyse voi olla yhdenvertaisuuslain 13 § tarkoittamasta välillisestä syrjinnästä.

Saamelaiskäräjien ja kuntien kannanotossa kuvataan kattavasti ongelmia, joihin Muonion vuodeosaston ja Ivalon ympärivuorokautisen päivystyksen lakkauttaminen voi johtaa. Muonio ei kuulu saamelaisten kotiseutualueeseen, mutta Muoniossa on jo ennen hyvinvointialueuudistusta tarjottu saamenkielisiä palveluita erityisesti Enontekiön asukkaille. Kannanotossa esitetään perusteltu huoli siitä, siirtyykö saamenkielinen henkilökunta Muonion vuodeosaston sulkemisen jälkeen töihin kauemmaksi saamelaisten kotiseutualueelta. Pohjoissaamea osaaville terveydenhuollon ammattilaisille on runsaasti kysyntää myös Norjassa ja Ruotsissa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden heikentämisellä saamelaisten kotiseutualueella tai sen läheisyydessä on myös laajempia vaikutuksia saamelaisten mahdollisuuksiin ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Lasten oikeus saada opetusta saamen kielellä on sidottu asumiseen kotiseutualueella. Saamelaisperheiden mahdollisuudet oman kielen ja kulttuurin ylläpitoon ovat siten vahvemmat kotiseutualueella. Mikäli alueen lapsiperheille tärkeitä palveluita heikennetään, kotiseutualue ei ole enää yhtä houkutteleva asuinpaikka. Palveluissa ei siten ole kyse ainoastaan oikeudesta saamenkieliseen sosiaali- ja terveyspalveluun, vaan alueen palveluilla turvataan laajemmin vahvempaa kieliympäristöä saamen kielten kehitykselle.

Lapin hyvinvointialueelle on säädetty velvollisuus huolehtia asiakkaiden mahdollisuudesta asioida saamen kielellä. Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden nojalla asiassa ei voida tavoitella ainoastaan tulkin välityksellä toteutuvien palveluiden minimitasoa. Valtion on huolehdittava siitä, että hyvinvointialueella on riittävät resurssit ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisesti vahvistaa inarinsaamen,

[2] Ministerikomitean suositukset ja muut peruskirjaan liittyvät materiaalit ovat saatavilla ulkoministeriön verkkosivuilta.

pohjoissaamen ja koltansaamen käyttöä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Saamelaiskäräjät ja kunnat ovat esittäneet perustellun huolen palveluverkoston muutosten vaikutuksista saamenkielisiin palveluihin. Yhdenvertaisuusvaltuutettu jakaa tämän huolen. Hyvinvointialueen olisi tullut selvittää kattavasti muutosesityksen vaikutuksia saamenkielisiin palveluihin jo ennen esityksen julkistamista, jotta asiasta olisi voitu käydä tietoon perustuvaa keskustelua. Hyvinvointialueen tulee viipymättä tehdä arvio kaavailtujen muutosten vaikutuksista saamenkielisiin palveluihin ja käydä arvion pohjalta saamelaiskäräjälain mukaiset neuvottelut saamelaiskäräjien kanssa saamelaisten tietoon pohjautuvan ennakkosuostumuksen saamiseksi toteutettaville toimenpiteille.

Rainer Hiltunen	yhdenvertaisuusvaltuutettu
Matti Jutila	erityisasiantuntija